

ХУДОЖНЬО-ТВОРЧА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ БАКАЛАВРІВ ІЗ ТУРИЗМУ

ARTISTIC-CREATIVE COMPETENCE AS A COMPONENT OF PROFESSIONALISM BACHELOR'S DEGREE IN TOURISM

Стаття присвячена проблемі формування художньо-творчої компетентності бакалаврів з туризму в закладах вищої освіти, розкриттю місця та ролі туризму в культурному універсумі життя, особливостям мистецького контексту туристської індустрії.

Розкривається сутність процесу формування конкурентоспроможного фахівця на ринку туристичних послуг, що передбачає зміну характеру професійної діяльності фахівців туристичного профілю. Автор аналізує особливості сучасного економічного простору, який являє собою глобальну інфраструктуру з ознаками нерівномірності й нелінійності процесу утворення та споживання туристичного продукту; багатомірність ринку туристичних послуг, складність і суперечливість сучасного інформаційного співробітництва між виробниками та споживачами на ринку туристичних послуг.

Основна увага зосереджується на важливості дотримання сучасних стандартів якості туристичних послуг і підготовці нової генерації кваліфікованих кадрів індустрії туризму з високим рівнем професіоналізму, здатних діяти в багатомірному, багатомірному й альтернативному інформаційному середовищі.

Аналізується структура та розкривається зміст основних компонентів художньо-творчої компетентності бакалаврів з туризму (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-особистісного, діяльно-рефлексивного). Визначено педагогічні умови, за яких процес формування художньо-творчої компетентності бакалаврів з туризму буде більш успішним і сприятиме підвищенню рівня їхнього професіоналізму.

На основі узагальнення теоретичних положень і практичного досвіду з метою ефективного вирішення завдань професійної підготовки бакалаврів з туризму, системного підходу автором розроблена структурно-функціональна модель процесу формування художньо-творчої компетентності бакалаврів з туризму у вищих закладах освіти, визначені її основні складники і специфічні риси їх взаємодії; етапи формування художньо-творчої компетентності бакалаврів з туризму як інтегрованої якості особистості.

Ключові слова: художньо-творча компетентність, складники професіоналізму, структурні компоненти художньо-твор-

чої компетентності, структурно-функціональна модель, професійна підготовка, рівень професіоналізму.

The article is devoted to the problem of forming artistic and creative competences of bachelors in tourism in institutions of higher education, opening of a place and the role of tourism in the cultural universe of life, features of the artistic context of the tourism industry.

The essence of the process of forming a competitive specialist in the tourist services market is revealed, which implies a change of character professional activity of tourist profile specialists. The author analyzes features of the modern economic space, which is a global infrastructure with signs of non-uniformity and nonlinearity of the process of formation and consumption of tourist product; the multidimensionality of the tourist market services, complexity and controversy of modern information cooperation between producers and consumers in the tourist market services.

The focus is on the importance of keeping up-to-date standards of quality of tourist services and preparation of the new generation skilled professionals in the tourism industry with a high level of professionalism, capable of operating in multi-format, multidimensional and alternative information environment.

The structure is analyzed and there are revealed the contents of the main components of artistic and creative competence of bachelors in tourism (motivational-value, cognitive-personality, activity-reflexive). The pedagogical conditions are defined under which the process of forming artistic and creative Bachelor's Degree in Tourism will be more successful and increase the level of their professionalism.

Based on the generalization of theoretical provisions and practical experience with the aim to effectively solve the bachelor's professional training objectives tourism, based on a systematic approach, the author has developed a structural-functional model of the process of forming artistic and creative competence Bachelors of tourism in higher education; there are determined its main components and specific features of their interaction; stages of formation of artistic and creative competence of Bachelors in tourism as an integrated quality of personality.

Key words: artistic and creative competence, components of professionalism, structural components of artistic and creative competence, structural and functional model, professional training, level of professionalism.

УДК 378:377.352:338.4

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-19-1-8>

Богатирьова Г.А.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри туризму
і краєзнавства

Донецького національного університету
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Стрижнем професійної підготовки спеціаліста ХХІ століття є розвивальна, культуротворча домінанта. Повною мірою це положення стосується формування професіоналізму майбутніх спеціалістів туристичної галузі, обов'язковим складником якого є художньо-творча компетентність. Професійна компетентність фахівця сфери туризму є

інтегративною якістю, що включає в себе рівень оволодіння професійними знаннями, уміннями, навичками й розглядається як процес здійснення суб'єктом свідомого управління своєю діяльністю та поведінкою відповідно до загальнолюдських ціннісних орієнтацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні положення компетентнісного під-

ходу обґрунтовано в працях І. Беха, Л. Алексевої, А. Байденко, Н. Бібик, Т. Браже, І. Зазюн, І. Зимньої, І. Єрмакова, О. Кононко, О. Овчарук, І. Родригіна, О. Савченко, А. Маркової, А. Хуторського та ін. Дослідженням проблеми теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму займалися В. Лозовецька, В. Полуда, В. Федорченко; організацією навчально-виховного процесу в закладах туристичного спрямування – І. Зорін, В. Квартальнов, Л. Поважна, Н. Фоменко, Г. Цехмістрова та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зазначені підходи потребують визначення необхідних умов для підготовки нової генерації кваліфікованих кадрів індустрії туризму з високим рівнем професіоналізму, здатних діяти в багатоформатному, багатовимірному й альтернативному інформаційному середовищі; більш детальної характеристики етапів формування художньо-естетичної компетентності бакалаврів з туризму в закладах вищої освіти.

Метою статті є теоретичне обґрунтування складників авторської структурно-функціональної моделі формування художньо-творчої компетентності бакалаврів з туризму та визначення педагогічних умов, за яких процес формування художньо-творчої компетентності бакалаврів з туризму буде більш успішним і сприятиме підвищенню їхнього професіоналізму.

Виклад основного матеріалу. Важлива роль у реалізації завдань Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року належить неперервній професійній туристичній освіті, якість якої потребує вдосконалення [8]. У вищезазначеному документі вказується, що Україна відстає від провідних держав світу за рівнем розвитку туристичної інфраструктури та якості туристичних послуг. Саме тому організація якісної системи професійної підготовки фахівців туристичного супроводу й обслуговування стає першочерговим завданням вищих навчальних закладів відповідного профілю.

Ураховуючи поліфункціональність туризму та поліаспектність його взаємодії із суспільством, ми визначаємо туризм як сферу людської діяльності – рекреаційної або суспільно корисної, науково-практичної, пов'язану з подорожами та мандрівками людей, що виконує низку функцій політичного, економічного, культурного характеру, які проявляються як на рівні окремої особистості, так і на рівні суспільства загалом.

Розвиток туристичної галузі є надзвичайно актуальним для нашої країни. Докорінні зміни в економічному, соціальному, культурному та політичному житті України останнього десятиліття призвели до суттєвої трансформації туристичної галузі. Туризм в умовах переходу країни на засади ринкової економіки значною мірою комерціалі-

зувався, відкрилися нові можливості для поїздок до зарубіжних країн, набув розвитку «елітарний» туризм, з'явилися нові форми дозвілля туристів, розширилася туристична інфраструктура відповідно до сучасних світових вимог.

Туризм сьогодні виступає як «своєрідна проекція багатогранного буття людини, вираз її суспільної, духовної та культурної сутності» [6, с. 154]. Виходячи з вищезазначених підходів до туристичної галузі в контексті соціально-гуманітарних функцій туризму, потрібно зауважити, що відбувається зміна характеру професійної діяльності спеціалістів на ринку туристичних послуг, що призводить до необхідності побудови нової моделі спеціалістів у цій сфері.

Процес формування особистості висококваліфікованих спеціалістів туристичної індустрії потребує компетентнісного підходу, який повинен будуватися на поєднанні знань, навичок і вмій, а також ставлень, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, тобто всього того, що можна мобілізувати для активної дії [9, с. 11]. Зауважимо, що такий підхід, на відміну від знань, існує у формі діяльності (реальної чи розумової), але не тільки інформації про неї [4, с. 8].

Нині особливо необхідна студентам загальнокультурна й художньо-творча компетентність, адже відбувається активізація самосвідомості етносів, різних за величиною та інтенсивністю внутрішнього зв'язку, за економічними й соціальними характеристиками, за мовою і культурою, духовним складом. Щоб з'ясувати сутність художньо-творчої компетентності, важливо звернутися до визначення загальної культури як рівня розвитку сутнісних сил людини, адже загальна й художня культура охоплює етнічні, загальноосвітні, релігійні знання, якими має оволодіти та керуватися в діяльності кожний член суспільства.

Цікавими в цьому контексті розвитку туризму як ефективному засобі реалізації людських цінностей є дані, які наводить у монографії В. Федорченко. Так, тільки за другу половину минулого століття кількість жителів планети, які подорожували, зростає з 25 до 700 млн. чоловік. У 2020 році у світі прогнозується 1,5 млрд. міжнародних туристів, що означає збільшення туристичних прибуттів у 2,4 рази порівняно з 2000 роком. При цьому доходи від туризму, за прогнозами ВТО, у 2010 році становитимуть 1550 млрд. доларів США, тобто у 3,3 рази перевищать рівень 2000 року, а до 2020 року прогнозується збільшення доходів до 2000 млрд. доларів США [11, с. 128–129]. Отже, є зрозумілим визначення Організацією об'єднаних націй (ООН), Всесвітньою туристською організацією (ВТО) і ЮНЕСКО XXI століття століттям туризму.

Дослідники (О. Літвінова-Головань, В. Лозицька, Т. Сокол та ін.) виокремлюють три основні групи компетентностей: 1) компетентності, що розкрива-

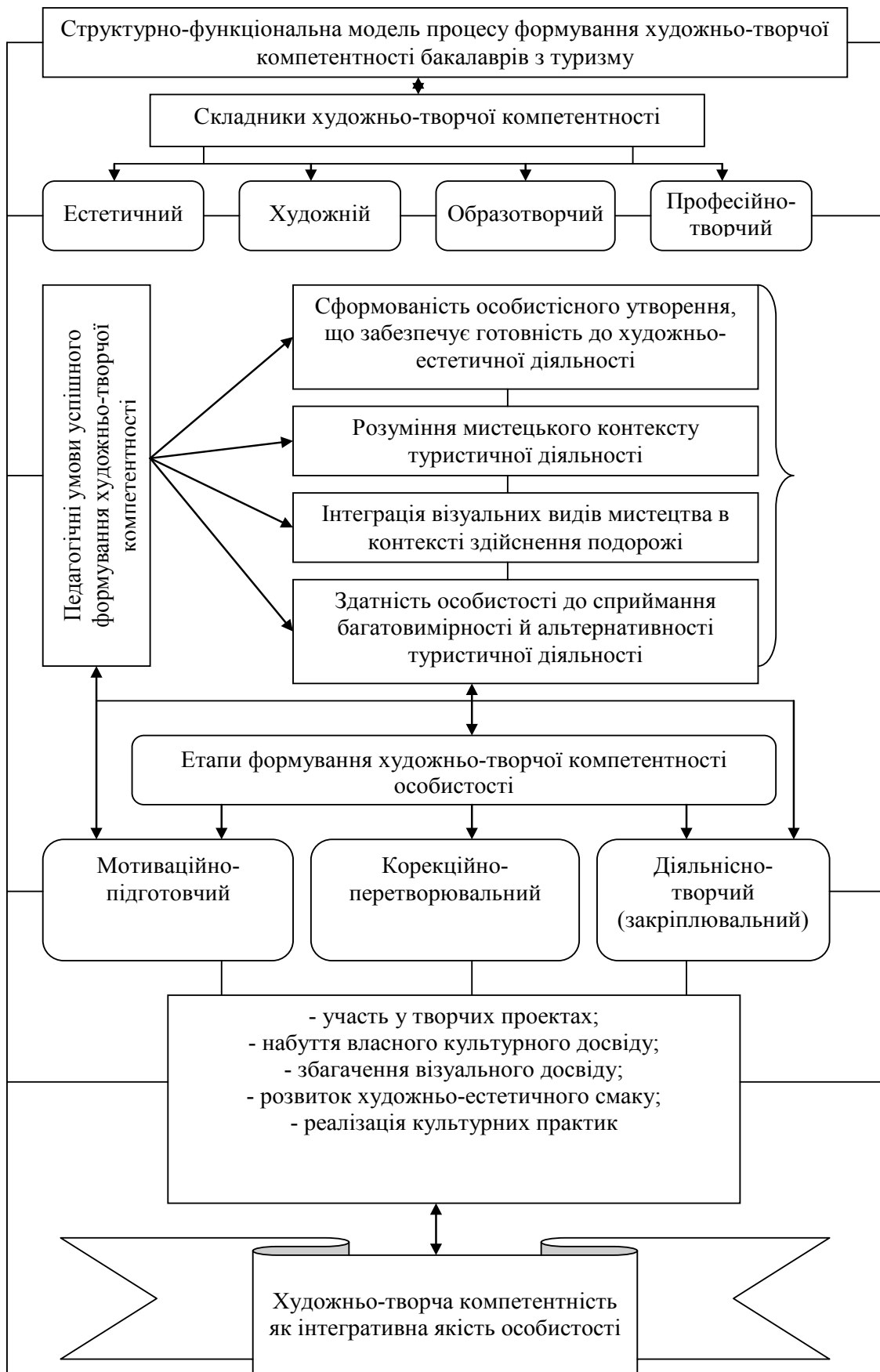

Рис. 1. Структурно-функціональна модель процесу формування художньо-творчої компетентності бакалаврів з туризму

Джерело: складено автором

ють ставлення до самого себе як до особистості, як до суб'єкта життєдіяльності; 2) компетентності, що розкривають ставлення до взаємодії людини з іншими людьми; 3) компетентності, які розкривають ставлення до діяльності людини, що виявляються в усіх її типах і формах [4, с. 140].

Для успішної реалізації компетентнісного підходу пріоритетним повинен стати перехід у системі професійної підготовки бакалаврів з туризму від авторитарного стилю до технологій діалогової взаємодії. У свою чергу, такий підхід дасть змогу перейти до продуктивно-мисленнєвої діяльності фахівців туристичного профілю й активізує вибір траєкторії взаємодії фахівця з потенціальним споживачем туристичного продукту.

Науковцями поняття «компетентність» трактується як специфічна здібність, яка дає змогу ефективно вирішувати типові проблеми й завдання, що виникають у реальних ситуаціях повсякденного життя; формувати вміння вирішувати окреслене коло завдань у професійних видах діяльності; здатність до актуального виконання діяльності, яка передбачає постійне оволодіння новою інформацією та оновлення знань, що дає можливість успішно розв'язувати професійні завдання в конкретних умовах; інтелектуально й особистісно зумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини, який базується на знаннях.

Для нас важливим було положення, що «культурна спрямованість туризму – це один із найважливіших критеріїв туристської діяльності [7, с. 102]. Результатом навіть короткотермінових поїздок є поглиблення власних уявлень про власні цінності й ціннісний світ іншого, що підтверджує насичення людиноцентричним змістом цей вид діяльності.

Ми вважаємо, що педагогічні умови, за яких процес формування художньо-творчої компетентності фахівців з туризму буде більш успішним, можна визначити як спеціально створені обставити, що впливають на особливості взаємодії туризму із суспільством. Вони є фактором корекції ціннісних орієнтацій індивідів як творців і споживачів туристичних послуг. Потрібно враховувати той факт, що поліфункціональність туризму створює можливості відкриття споживачем туристичних послуг нових «пізнавальних світів», що потребує достатнього рівня художньо-естетичного розвитку особистості. Саме культурологічний сенс туризму розглядається як форма розвитку особистості, адже він розширює межі пізнання, сприяє етнокультурній самоідентифікації людини, розкриттю її латентних потреб, розвиває і трансформує соціокультурну сферу діяльності людини [1, с. 21].

Отже, розуміння мистецького контексту туристичної діяльності можна вважати педагогічною умовою формування художньо-естетичної компетентності бакалаврів з туризму. І. Климко стверджує, «якщо говорити про культурний контекст,

що вписуються в рамки туристичної діяльності, то він визначається як опосередковуюча діяльність, пов'язана з організацією формування комплексу маршрутів туристичної діяльності, а також з комплектуванням послуг та товарів туристичного бізнесу. Все це виглядає як певна інфраструктура об'єктних чинників культурних цінностей» [2, с. 58].

Ми виходили з того, що культурна спрямованість туризму – це один із найважливіших критеріїв туристичної діяльності. Основним завданням у цьому контексті повинна стати актуалізація культурного потенціалу туризму на основі здатності фахівців туристичної галузі розуміти різні змістово-сміслові тексти туристичних маршрутів та об'єктів. Пріоритетним ми вважали системний підхід до формування цієї інтегративної якості особистості. Автором розроблена структурно-функціональна модель формування художньо-естетичної компетентності бакалаврів з туризму, яка являє собою поєднання декількох підсистем, таких як складники художньо-творчої компетентності (естетична, художня, образотворча, професійно-творча); педагогічні умови успішного формування цієї якості фахівця; обґрунтування етапів формування художньо-творчої компетентності особистості (мотиваційно-підготовчий, корекційно-перетворювальний і діяльнісно-творчий). Складником моделі є також форми реалізації вищезазначених етапів.

Висновки. Узагальнення теоретичних положень і практичного досвіду дало нам змогу підсумувати, що художньо-творча компетентність бакалаврів з туризму являє собою інтегративну якість особистості, яка поєднує естетичний, художній, образотворчий і професійно-творчий складники. Визначені нами структурні компоненти художньо-творчої компетентності поділяються на творчі компоненти й професійні компоненти, взаємодія яких буде ефективною за дотримання певних педагогічних умов формування цієї якості особистості. Саме сформованість художньо-творчої компетентності дасть можливість реалізувати повною мірою культурно-історичний потенціал туристичної діяльності, сприятиме підвищенню сучасних стандартів якості туристичних послуг

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зязюн І.А. Філософія туризмології. Зязюн І.А. Туризм на порозі XXI століття: освіта, культура, екологія. Київ : КІТЕП, 1999. С. 19–21.
2. Климко І.Г. Синтез культурних практик туристичної діяльності як фактор гармонізації глобалізаційних процесів сучасності : дис. ... докт. екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.
3. Літвінова-Головань О.П. Дослідження професійної компетентності майбутніх фахівців з туризму. Вісник ЧНПУ. Серія «Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт». 2015. Вип. 129 (2). С. 197–199.

4. Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму : навчально-методичний посібник / В.Т. Лозовецька, Л.Б. Лук'янова, Л.В. Козак та ін. ; за заг. ред. В.Т. Лозовецької. Київ, 2010. 382 с.

5. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг: (геопросторові аспекти) : навчальний посібник. Київ : Альтерпрес, 2003. 427 с.

6. Пазенок В.С. Філософія туризму : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2004. 286 с.

7. Педагогіка туризму : навчальний посібник для ВНЗ / за ред. проф. В.К. Федорченка, проф. Н.А. Фоменко, доц. М.І. Скрипник, доц. Г.С. Цехмістрової. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2004. 328 с.

8. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017

№ 168-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p>.

9. Равен Д. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / пер. с англ. ; под общей ред. В.И. Белопольского. Москва : Когито-Центр, 2002. 394 с.

10. Сокол Т.Г. Напрями професійної підготовки фахівців туризму у вищих навчальних закладах України. *Економіка. Управління. Інновації*. 2011. № 2 (6).

11. Федорченко В.К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму : монографія / за ред. Н.Г. Ничкало. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2004. 472 с.

12. Цехмістрова Г.С. Діагностика якості процесу навчання при підготовці фахівців для сфери туризму. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2002. № 1. С. 179–187.